

MILOŠ ŠTOFKO

The Problem of the Method of Series and Repetition in Slovak Visual Art

Annotation: The aim of Zora Rusinová's art monograph *Seriality and Repetition in Slovak Visual Art* (Academy of Arts in Banská Bystrica, 2023) is to analyse and classify the different forms of functioning of series and repetition in the visual works of Slovak artists creating from the 1960s to the present. In the first five chapters, the author analysed the functioning of series and repetition in international modern and postmodern art and in various scientific fields. The final result of the research is the specification of five different types of series and repetitions, into which she included 66 Slovak artists.

Mgr. Miloš Štofko, PhD. In the period of 1978 – 1983, he completed his studies at the Faculty of Education at the Comenius University in Trnava. From 1984 to 1989, he worked as a Slovak language and art teacher at a primary school in Bratislava. Since 1993, he has been an expert on didactics of art education at the Department of Fine Art Education at the Faculty of Education at the Trnava University in Trnava. In 2006, he obtained a PhD degree at the Faculty of Education at the Prešov University in Prešov. From 2003 to 2010, he was the chairman of the Slovak Association of Teachers of Art and Aesthetics.

milos.stofko@gmail.com

MILOŠ ŠTOFKO

Problém metódy série a repetície v slovenskom vizuálnom umení

Anotácia: Cieľom umenovednej monografie Zory Rusinovej *Seriálnosť a repetícia v slovenskom vizuálnom umení* je analýza a klasifikácia rôznych podôb fungovania série a repetície vo vizuálnych dielach slovenských autorov tvoriacich od 60. rokov 20. storočia po súčasnosť. V prvých piatich kapitolách je analyzované fungovanie série a repetície vo svetovom modernom a postmodernom umení v rôznych vedných odboroch. Konečným výsledkom výskumu je päť typov série a repetície, do ktorých je priradených 66 slovenských umelcov.

Zora Rusinová: Seriálnosť a repetícia v slovenskom vizuálnom umení. Akadémia umení v Banskej Bystrici, 2023, 248 strán

Na dvojstranne sú použité ukážky zo série Marcela Mališa: Lebensraum, 2009 – 2019

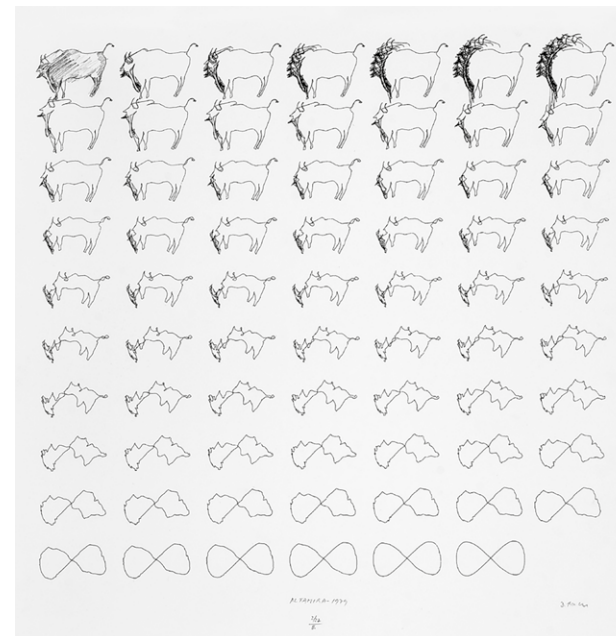
Marián Mudroch: Konvergenca I, 1976

V roku 2023 vyšla vo vydavateľstve Akadémie umenia v Banskej Bystrici vedecká monografia slovenskej teoretičky umenia Zory Rusinovej *Seriálnosť a repetícia v slovenskom vizuálnom umení*. Autorka touto publikáciou rozvíja svoj pôvodný text *Serialita a repetícia ako príbuzné aspekty umenia, vedy a života*, ktorý bol publikovaný v zborníku *Serialita a repetícia* vydanom v roku 2017 Katedrou teórie a dejín umenia Vysoké školy výtvarných umení v Bratislave.

V prvej kapitole nazvanej *Priblíženie a zameranie témy* autorka konštatuje, že jej predmetom je „... náčrt problematiky seriality a repetície ako umeleckých metód tvorby od nástupu neo-avantgardných tendencií 60. rokov na Slovensku po súčasnosť“ (s. 7). Aby naplnila tento zámer, rozhodla sa čitateľa najprv oboznámiť so základnými pojmami, genézou a podstatou seriality a repetície ako dvoch navzájom prepojených metód v oblasti umenia.

Ústrednými pojmami, s ktorými v monografii operuje, sú serialita a repetícia. S nimi v texte úzko súvisia ďalšie termíny, ako napríklad séria, systém, schéma, syntagma, syntax, štruktúra, superštruktúra, simulakrum, mriežka, raster, narácia, cyklus, sekvencia, notácia, čas a priestor, originál, replika, kópia, multiple, modul, edícia a matematické pojmy kombinatoriky (variácia, permutácia, kombinácia, interval, ekvivalencia).

V úvodných piatich kapitolách sa autorka pokúša zdokumentovať v čo najväčšej šírke umenovedné a iné vedecké poznatky, ktoré súvisia s témou seriality a repetície. Čitateľ v tejto súvislosti musí byť maximálne pozorný, aby mu v týchto kapitolách neunikla žiadna podstatná informácia, ktorá sa naňho valí nanajvýš dynamickým a vnútorne prepleteným informačným prúdom z rôznych oblastí vizuálneho umenia, hudby, filozofie, matematiky, fyziky, biológie, genetiky, chémie, psychoanalýzy, sociológie atď.

Daniel Fischer: Altamira, 1979

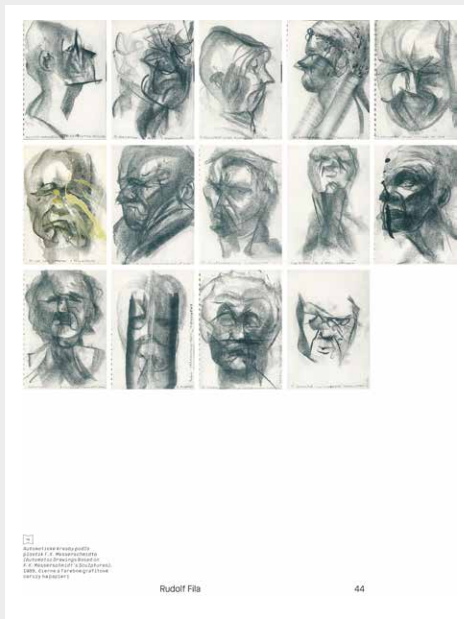

Maria Bartuszová: Bez názvu/Dutiny, 1985 - 1987

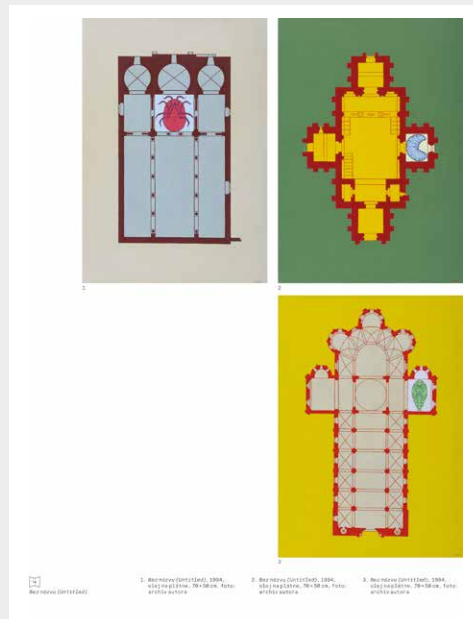
S autorkou je možné súhlasiť, že téma seriality a repetície úzko súvisí s prirodzeným fungovaním nášho každodenného ľudského prežívania a správania, ktorých bytostnou súčasťou sú rôzne aktuálne prebiehajúce časopriestorové interakcie a interreakcie. To isté je možné hovoriť aj o rôznych prírodných, sociokultúrnych či civilizačných procesoch.

Ak je niečo prirodzenou súčasťou ľudského prežívania a správania, skôr či neskôr si túto vlastnosť tvorivým spôsobom privlastní aj jazyk vizuálneho umenia. Podľa autorky sa formálne metódy seriality a repetície po prvýkrát objavili vo výtvarnom umení v druhej polovici 19. storočia v impresionistických cykloch obrazov Clauda Moneta. Ďalšími umelcami 20. storočia, ktorých autorka menuje v súvislosti s ich prácou s metódami seriality a repetície, sú napríklad: Eadweard Muybridge a jeho chronofotografia, Piet Mondrian a skupina De Stijl, predstavitelia Bauhausu László Moholy-Nagy a Josef Albers, švajčiarski predstavitelia konkrétneho umenia Max Bill a Richard Paul Lohse, z op-artu Victor Vasarely, z pop-artu Andy Warhol, z nového realizmu Yves Klein, z hnutia Fluxus George Maciunas a japonská skupina Gutai, z minimalizmu Ad Reinhardt, Frank Stella, Donald Judd, Sol LeWitt, z konceptualizmu Joseph Kosuth, z neokonceptualizmu Haim Steinbach, Allan McCollum a mnohí iní.

Po prvých piatich úvodných kapitolách, ktoré sa pokúšajú čo najkomplexnejšie čitateľa zoznámiť s tým, ako funguje téma seriality a repetície v umení, filozofii a v rôznych vedných odboroch, nasleduje päť kapitol venovaných rôznym podobám seriality a repetície vo vybraných dielach slovenských autorov tvoriacich od 60. rokov 20. storočia až po súčasnosť. V úvode každej z piatich kapitol autorka prezentuje stručný výklad kritérií, podľa ktorých vyberala diela pracujúce so serialitou a repetíciou zvolených autorov.

Rudolf Fila: Automatické kresby podľa plastík F. X. Messerschmidta, 1989

Bohdan Hostiňák: zo série Bez názvu, 1994

Michal Kern: Tam kde sa roztopila snehová guľa, je tráva zelená, 1983

Séria ako otvorený systém

Do prvého typu seriálneho usporiadania autorka zaradila desať slovenských autorov, keďže ich diela spĺňali základné kritériá pre ň určené: 1. tvorivú prácu na jednej téme až do jej obsahového a formálneho vyčerpania; 2. zachovanie štatútu maliarskej a sochárskej originality, vďaka čomu každé dielo mohlo samostatne existovať aj mimo série – napríklad séria *Väzenie* (1963 – 1965) Jozefa Jankoviča, *Konvergenzie I* (1976) Mariána Mudrocha, *Dutiny a Škrupiny* (1984 – 1986) Marie Bartuszovej, alebo séria periférnych kresieb podľa sôch F. X. Messerschmidta (1989) od Rudolfa Filu.

Séria ako koncept a uzavretý systém

Do druhého typu bolo zaradených 19 umelcov, ktorých diela sa vyznačujú tým, „že umelec vychádza z jasnej predstavy, koľko elementov (obrazov, znakov, tónov atď.) ju bude tvoriť“; často s použitím modulov a multiplov, pričom „jednotlivé elementy nie sú samostatnými artefaktmi“ (s. 57) – napríklad séria *S. I. – VI.* (1966) Miloša Urbáška, séria *Názorné pomôcky I. – IV.* (1976 – 1977) Dezidera Tótha, *Sovietsky ikonostas* (1991) Bohdana Hostiňáka, alebo série *Bau* (2016) Milana Vagača.

Séria ako sekvencia

Do tretieho typu bolo zaradených 11 umelcov. Diela boli buď seriálne vygenerované „v zdĺhavejšom časovom intervale a [zostali] vždy aj dielom samým osebe, alebo [mali] podobu uzavretého sekvenčného seriálneho usporiadania, ktoré sa prezentuje ako ucelené dielo, a jednotlivé elementy nie sú samostatnými artefaktmi“ (s. 125) – napríklad séria *Tam kde sa roztopila snehová guľa, je*

tráva zelená (1983) Michala Kerna, *Geometrický priestor* (1975) Ľubomíra Ďurčeka, *Obchodná ulica* (1984 – 2014) Ľuba Stacha, *Metamorfózy* (2006) Petra Rónaia, alebo séria *Duška* (2003 – 2011) Roberta Bielika.

Séria a fragmentácia

Do štvrtého typu autorka zaradila 14 umelcov, ktorých diela pracujú podobne ako seriálne usporiadanie s multiplicitou prvkov, „ale táto multiplicita je neusporiadaná, chaotická, akoby zámerným narúšaním stmelujúceho organizačného princípu chcela vyjadriť určitú absentujúcu kvalitu“ (s. 153) – napríklad partitúra *Hudobno-priestorové projekty* (1976) Milana Adamčiaka, *Pocta Apollinairovi* (1982) Daniela Fischera, séria *Mailart* (1980 – 1989) Otisa Lauberta, *Krátky telesný slovník* (1996 – 2000) Doroty Sadovskej, *Premium Line* (2018) Emöke Vargovej, alebo *Malé spúšte* (2019) Svetlany Fialovej.

Séria a repetícia ako hybrid

Do piateho typu bolo zaradených 12 umelcov. Diela týchto postmoderných tvorcov slovami autorky „pracujú [prostredníctvom aropriácie, citácie, paródie či pastiša] s objektmi už obiehajúcimi na kultúrnom trhu, tzn. nesúcimi informácie, ktoré do nich vložili iní ľudia. (...) a na základe repetície toho, čo už tu bolo, stačí už len tieto prvky usporadúvať vždy v nových kontextoch, respektíve s nimi manipulovať“ (s. 205) – napríklad séria *Moskva – Ženy – Nedela* (1989 – 1990) Anči Daučíkovej, inštalácia *Putrefactio is omnium rerum mater* (1995) Ladislava Čarného, *Najväčšie trapasy slovenskej histórie* (2007 – 2019) Martina Piačeka, *Štúdia rúk* (2017) Jána Triašku, alebo *Za trest* (2021) Pavlíny Fichta Čiernej.

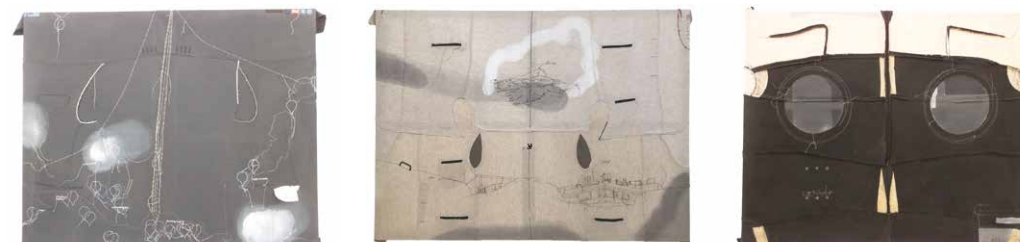
Ľubo Stacho: Obchodná ulica, 1984 – 2014

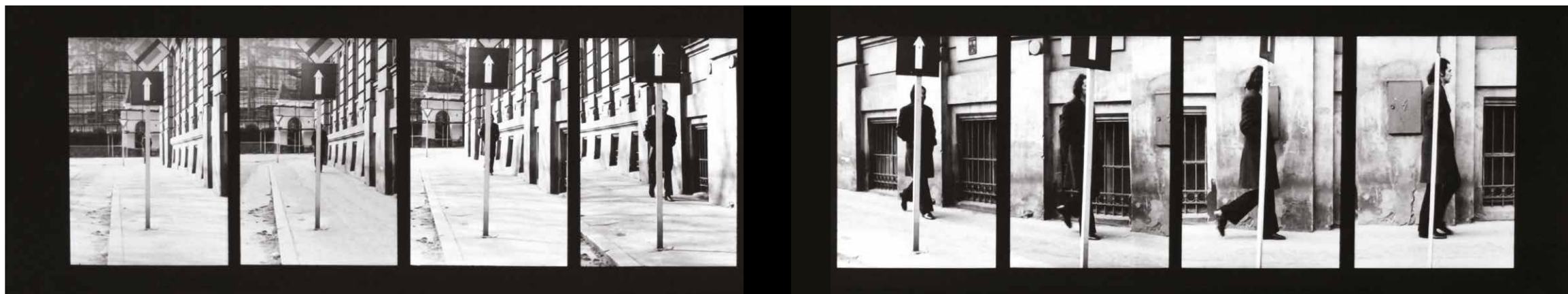
Robert Bielik: z cyklu Duška, 2003 – 2011. Zbierka Slovenskej národnej galérie

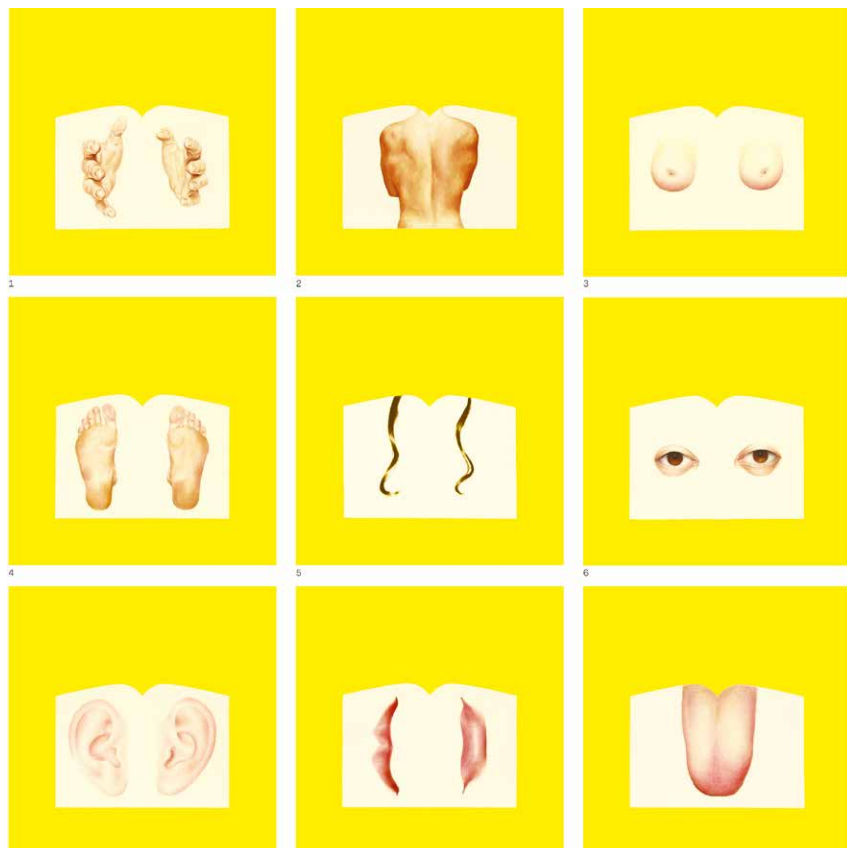
Martin Piaček: Najväčšie trapasy slovenskej histórie, 2007 – 2019. Zbierka Slovenskej národnej galérie

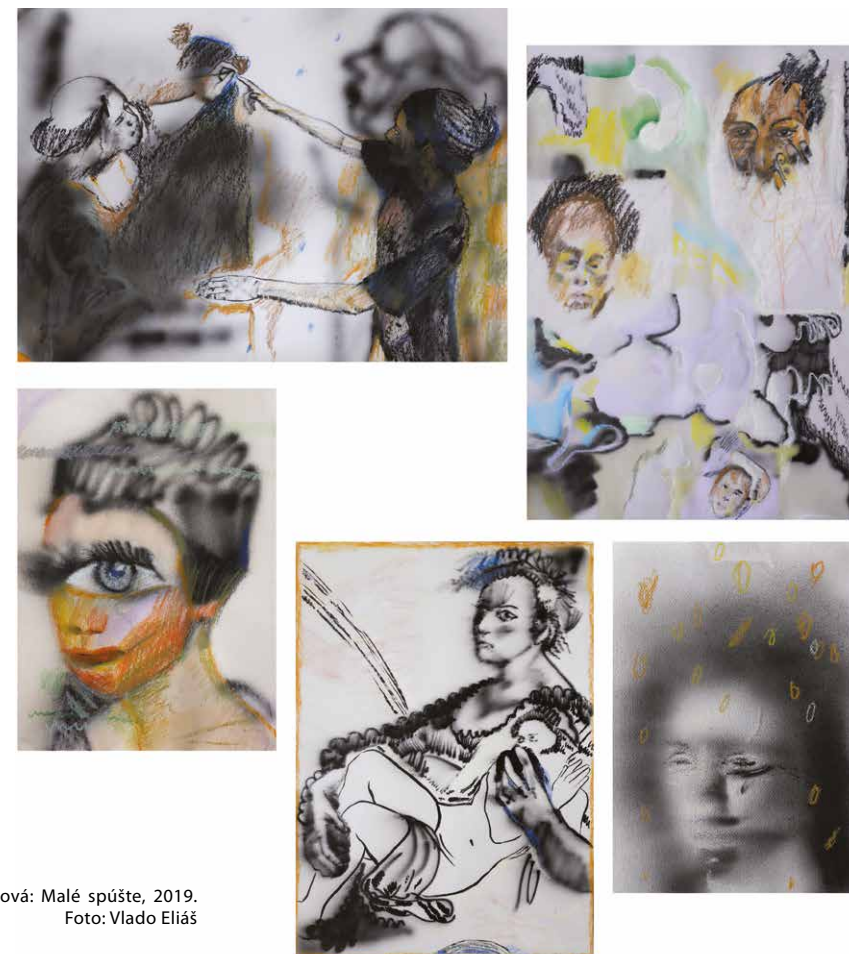
Emöke Vargová: Premium Line, 2018

Lubomír Ďurček: Geometrický priestor, 1975. Zbierka Slovenskej národnej galérie

Dorota Sadovská: Krátky telesný slovník svätých, 1996 – 2000

Svetlana Fialová: Malé spúšte, 2019.
Foto: Vlado Eliáš

Pavína Fichta Čierna: Za trest, 2021

Anča Daučíková: zo série Moskva – Ženy – Nedela, 1989 – 1990. Zbierka Galérie hlavného mesta Prahy

Autorka v úvode svojej monografie konštatuje, že jej dielo je len náčrtom „*problematiky seriality a repetície ako umeleckých metód*“ (s. 7). My dodávame, že náčrtom nadmieru syntetickým, pretože poskytuje množstvo inšpiratívnych impulzov na jeho ďalšie tematické rozvíjanie a na tvorbu nových čiastkových i komplexných umenovedných spracovaní, ktoré by naň nadväzovali. Možno jedným z čiastkových impulzov by mohlo byť dokázanie, do akej miery by menovaní autori v type nazvanom *Séria ako koncept a uzavretý systém* naplnili kritérium, ktoré autorka nestanovila, ale v oblasti seriálnej hudby, ako dôležitého inšpiračného zdroja, bolo rigidne dodržiavané. Tým kritériom je striktná práca s matematickými pojmami kombinatoriky (variácia, permutácia, kombinácia). To nie je výzva len pre matematicky zdatného teoretika umenia, ale pre jeho úspešný tandem s nanajvýš kombinatoricky zdatným matematikom a zároveň vášnivým obdivovateľom umenia. Obidvom možným kandidátom držíme už teraz všetky prsty na správne notačné vyriešenie tohto pre vizuálne umenie neľahkého rébusu. Táto výzva vyplýva aj z faktu, že v umenovede sa často používajú pojmy spojené s kombinatorikou, ale nie v presnom matematickom slova zmysle. V akom zmysle sa teda pojmy variácia, permutácia, kombinácia v umenovede používajú?

Mgr. Miloš Štofko, PhD. V rokoch 1978 – 1983 absolvoval štúdium na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Trnave, od roku 1984 do roku 1989 pôsobil ako pedagóg slovenského jazyka a výtvarnej výchovy na základnej škole v Bratislave. Od roku 1993 – doteraz je odborový didaktik pre výtvarnú výchovu na Katedre pedagogiky výtvarného umenia na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity. V roku 2006 dosiahol titul PhD. na Pedagogickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. V rokoch 2003 – 2010 bol predsedom Slovenskej asociácie pedagógov výtvarných a estetických predmetov.
milos.stofko@gmail.com